

تحلیل هزینه‌های کنش جمعی عاملان سیاسی، اداری و اقتصادی برای تسهیل سرمایه‌گذاری

قاسم ایزانلو

دکتری اقتصاد دانشکده علوم اداری و اقتصاد دانشگاه فردوسی مشهد

izanloogh@gmail.com

علی چشمی

استادیار دانشکده علوم اداری و اقتصاد دانشگاه فردوسی مشهد (نویسنده مسئول)

a.cheshomi@um.ac.ir

مهدی خداپرست مشهدی

دانشیار دانشکده علوم اداری و اقتصاد دانشگاه فردوسی مشهد

m_khodaparast@um.ac.ir

سعید ملک الساداتی

استادیار دانشکده علوم اداری و اقتصاد دانشگاه فردوسی مشهد

msadati@um.ac.ir

عاملان خصوصی پیگیر نفع شخصی در یک کنش جمعی غیرهمکارانه رفتار می‌کنند هرچند ارزش‌ها، باورها و یادگیری بر میزان همکاری آنها تأثیر دارد. با این حال، فرایندهای کنش جمعی افراد در درون دولت و نحوه شکل‌گیری و تغییر این فرایندها تفاوت‌های اساسی با کنش جمعی در بخش خصوصی دارد. یک کنش جمعی، چه از نوع یک فعالیت و چه از نوع اصلاح یک نهاد، هر دو دارای هزینه‌های مبادله برای عاملان درون این فرایندهاست. بنابراین یک کنش جمعی در درون دولت همچون یک اصلاح نهادی است که به عنوان یک کالای عمومی داوطلبانه به آن نگاه می‌شود و تدارک آن به رفتار عاملان سیاسی، اداری و اقتصادی متعدد نیاز دارد. در این مقاله، تلاش می‌شود، چارچوبی برای بررسی کنش جمعی این عاملان به منظور تسهیل سرمایه‌گذاری در استان خراسان شمالی به عنوان یک مصداق اصلاحات اقتصادی ارائه شود. روش پژوهش به این صورت است که داده‌ها به روش میدانی (پرسش‌نامه) جمع‌آوری شده و با روش‌های آماری تحلیل شده است. نمونه تحقیق شامل ۲۷۱ نفر از سه گروه عاملان سیاسی، اداری و اقتصادی استان است. نتایج نشان می‌دهد ۱۰ مؤلفه ارزش‌ها و هنجارها، یادگیری و تکرار، اندازه گروه، سواری مجانی، رانت جویی، اطلاعات ناقص، انگیزه‌های گزینشی، تضاد منافع، افراد و گروه‌های ذینفع و ناهمگونی افراد بر کنش جمعی عاملان سیاسی، اداری و اقتصادی این استان تأثیر معناداری دارد. همچنین بخش قابل توجهی از تغییرات کنش جمعی بین این عاملان توسط اجزای هزینه‌های مبادله شامل هزینه‌های جستجو و کسب اطلاعات، هزینه‌های چانه‌زنی و اجرایی و هزینه‌های تضمین توافقات قابل توضیح است.

طبقه‌بندی JEL: D53, E44, G28

واژگان کلیدی: کنش جمعی، هزینه مبادله، اصلاحات اقتصادی، تسهیل سرمایه‌گذاری

۱. مقدمه

حرکت پایدار در مسیر توسعه، علاوه بر منابع طبیعی، سرمایه‌های فیزیکی و انسانی و الزامات فنی و فرهنگی به نهادهای تسهیل‌کننده و پشتیبان نیاز دارد. کامونز^۱ (۱۹۲۴ و ۱۹۳۱) نهادها را محصول کنش جمعی می‌داند. بر این مبنای هر گونه اصلاحات سیاسی و اقتصادی به عنوان یک تغییر نهادی به شرطی محقق می‌شود که عاملان انفرادی مؤثر در جامعه در حالی که اهداف شخصی خود را پیگیری می‌کنند بتوانند در بازی کنش جمعی حداکثرکننده رفاه اجتماعی موفق باشند. نظریه پردازانی مانند یوکانن^۲ و تولاک^۳ (۱۹۶۲) اولسن^۴ (۱۹۶۵)، اوستروم^۵ (۱۹۹۰، ۱۹۹۸ و ۲۰۱۴)، اوستروم و واکر^۶ (۱۹۹۷) نشان می‌دهند که امکان کنش جمعی سازنده میان بازیگران با اهداف متفاوت و متضاد می‌تواند یکی از محوری‌ترین عوامل در پیشبرد اصلاحات سیاسی و اقتصادی باشد.

پرسش محوری مقاله حاضر این است که چگونه می‌توان نظریه هزینه مبادله و کنش جمعی در علم اقتصاد را برای تحلیل اصلاحات اقتصادی به‌عنوان یک کالای عمومی داوطلبانه دارای ماهیت سیاسی به کار برد؟ تسهیل سرمایه‌گذاری به‌عنوان مصداق اصلاحات اقتصادی در نظر گرفته می‌شود، عاملان سیاسی، اداری و اقتصادی بر آن تأثیر گذارند. به دلیل وجود هزینه‌های مبادلاتی (هزینه جستجو و کسب اطلاعات، هزینه چانه‌زنی و هزینه تضمین اجرای قرارداد)، کنش جمعی میان این عاملان با چالش و دشواری همراه است. در این مقاله، تلاش می‌شود تبیین و

---

1. Commons

2. Buchanan برنده نوبل اقتصاد در سال ۱۹۸۶

3. Tullock

4. Olson

5. Ostrom برنده نوبل اقتصاد در سال ۲۰۰۹

6. Walker

تصریح شفاف و روشمند از عوامل تأثیرگذار بر کنش جمعی مربوط به تسهیل سرمایه‌گذاری در استان خراسان شمالی ارائه شود.

استان خراسان شمالی، یکی از استان‌های نوپای ایران است که در سال ۱۳۸۳ از خراسان بزرگ منتزع شد. شاخص‌هایی از قبیل قرار گرفتن در بین سه استان دارای کمترین درآمد خانوار، بیشترین مابه‌التفاوت منفی درآمد و هزینه خانوار، کمترین سرمایه‌گذاری خارجی، کمترین منابع بانکی، بالاترین نسبت مصارف به منابع بانکی، بالاترین سطح عمومی قیمتی کالاها و خدمات، کمترین بودجه دریافتی استانی، کمترین تعداد پروژه عمرانی، این استان را در بین استان‌های کم‌تر برخوردار قرار داده است. یکی از موانع بهبود وضعیت اقتصادی این استان، جذب پایین سرمایه‌گذاری دورن استانی و برون استانی است. با این که این امر به دلایل متعددی بستگی دارد اما یکی از موانع آن می‌تواند ناتوانی در تسهیل سرمایه‌گذاری باشد که در این مقاله با دیدگاه کنش جمعی مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

برای پاسخ به مسأله تحقیق، اجزای مقاله چنین تنظیم شده است: پس از مقدمه در قسمت دوم مبانی نظری مرتبط با کنش جمعی و اصلاحات اقتصادی ارائه می‌شود. در قسمت سوم مطالعات انجام شده مرتبط مرور می‌شود. در قسمت چهارم، الگوی تلفیقی پیشنهادی منتج از نظریات اقتصادی هزینه مبادله و کنش جمعی طراحی می‌شود. در قسمت پنجم، نتایج آماری مربوط به تحلیل هزینه‌های کنش جمعی عاملان سیاسی، اداری و اقتصادی برای تسهیل سرمایه‌گذاری ارائه خواهد شد. قسمت پایانی به نتیجه‌گیری کلی خواهد پرداخت.

۲. مبانی نظری کنش جمعی

مفهوم کنش جمعی

باوجود آنکه نگارش کتاب «منطق کنش جمعی»^۱ توسط اولسن در سال ۱۹۶۵، نقطه عطفی در خصوص مباحث مربوط به کنش جمعی محسوب می‌شود، اما باید کامونز (۱۹۳۱) را آغازگر مباحث

---

1. The logic of Collective Action

مربوط کنش جمعی تلقی کرد. وی کنش جمعی را از زاویه تحلیل نهادی تبیین کرد. کامونز (۱۹۳۱: ۶۴۹) بیان می‌کند می‌توان نهاد را به‌عنوان کنش جمعی در کنترل، آزادسازی و بسط کنش فردی تعریف کرد. بنابراین کنش جمعی دامنه وسیعی دارد، از رسوم غیرمتشکل تا تشکل‌های سازمان‌یافته همچون خانواده، شرکت، انجمن تجاری، اتحادیه‌های تجاری، صندوق‌های ذخیره یا اندوخته، دولت و غیره. از دیدگاه کامونز یکی از ضعف‌های اساسی اقتصاد کلاسیک، فرض هماهنگی منافع است که به فراگیری اصل کلی کمیابی و تضادهای حاصل از آن توجه نمی‌کند. در واقع این دست نامرئی آدام اسمیت نیست که موجب هماهنگی منافع می‌شود بلکه دست مرئی دادگاه‌های حقوقی عرفی بود که آگاهانه و ارادی، رسوم و رویه‌های درست را برمی‌گزیند و آن‌ها را به افراد ناراضی تحمیل می‌کند. بنابراین، در اقتصاد مرسوم تا آن زمان توجه نشد که یکی از عوامل مؤثر بر هماهنگی منافع، کنش جمعی است که تضاد منافع را سامان می‌دهد.

یکی از مهم‌ترین دستاوردهای کامونز، ارائه مدلی تحلیلی برای تبیین کنش جمعی با استفاده از سه مؤلفه تضاد، وابستگی و نظم است: «در این میان من به دنبال واحدی برای پژوهش بودم که هر سه مقوله تضاد، وابستگی و نظم را در خود بگنجانند. بعد از سال‌ها مطالعه به این نتیجه رسیدم که این سه مؤلفه در واحد مبادله با یکدیگر ترکیب شده‌اند». کامونز، مبادله را به واحد نهایی تحلیل در نظر گرفت و به نوعی آن را جایگزین انتخاب، واحد نهایی تحلیل در اقتصاد مرسوم، کرد. هر مبادله با محوریت کنش جمعی افراد به سه بخش چانه‌زنی، مدیریتی و سهمیه‌بندی قابل تقسیم است (کامونز، ۱۹۳۱: ۶۵۲-۶۵۳). بر اساس مدل کامونز، نقطه آغازین کنش جمعی، تضاد است. پس از بروز تضاد بین افراد، جامعه راه‌حلی برای آن می‌یابد. این راه‌حل موجب تغییر قواعد کاری و قالب اجتماعی می‌شود و نظم جدیدی را پدید می‌آورد که در چارچوب آن، افراد روابط خود با یکدیگر را شکل می‌دهند. اما، در قالب همین نظم جدید، تضادهای جدیدی ایجاد می‌شود که جامعه مجدداً برای آن راه‌حلی می‌یابد و دوباره نظم جدیدی شکل می‌گیرد و این فرایند همین‌طور ادامه می‌یابد. پس از کامونز و به ویژه بعد از دهه ۱۹۶۰ دو نسل از نظریات کنش جمعی ظهور کرد: نظریات نسل اول کنش جمعی به اولسن و نظریات نسل دوم نیز به استروم تعلق دارد.

نظریات نسل اول کنش جمعی

اولسن یکی از معرود اقتصاددانانی بود که سیاست را وارد علم اقتصاد کرد و آن را به بخش جدایی‌ناپذیر از تفکر اقتصادی و فرمول‌بندی سیاست‌های اقتصادی تبدیل کرد. او در کتاب مشهور خود "منطق کنش جمعی" در سال ۱۹۶۵ نشان داد که چگونه در اغلب موارد بین ترجیحات افراد و آنچه در یک فرایند گروهی موفق به کسب آن می‌شوند، تفاوت وجود دارد. با وجود این که فرض رفتار عقلانی افراد در منطق کنش جمعی نقش محوری دارد، اما نتیجه‌ای کاملاً متفاوت با نظریات متعارف اقتصادی حاصل می‌شود. نکته اساسی نظریه این است که افراد عقلانی در پی جویی منافع شخصی خود (به‌طور داوطلبانه) به‌گونه‌ای رفتار خواهند کرد که لزوماً منافع مشترک یا منافع گروهی محقق نخواهد شد. دلیل این رفتار، تمایل افراد به «سواری مجانی»^۱ در مواردی است که دیگران می‌توانند هزینه تأمین کنش گروهی را، که همگان از آن منتفع می‌شوند، پردازند. به عبارتی، اگر کنش گروهی موفقیت‌آمیز باشد و به نتیجه دلخواه برسد، نفعی که عاید تک تک اعضای گروه می‌شود بسیار کمتر از هزینه‌ای خواهد بود که اعضای فعال گروه (در قالب چشم‌پوشی از منافع خود برای تحقق خواسته گروهی) برای آن پرداخته‌اند. آن‌ها که هیچ مشارکتی در حرکت گروهی نداشته‌اند به همان اندازه سهم خواهند برد که افراد فعال گروه سهم می‌برند. بنابراین اگر از دیدگاه منافع شخصی به قضیه نگریسته شود، در این شرایط به نفع افراد خواهد بود که خود را کنار بکشند و منتظر بمانند که دیگری حرکت را آغاز کند. بر اساس این نظریه، هر چه جمعیت تشکیل‌دهنده یک گروه بیشتر شد، انسجام گروه و شانس کنش گروهی موفق، کاهش می‌یابد (اولسن، ۱۹۶۵: ۹۳-۱۰۶).

مسأله کنش جمعی در دو پدیده ظاهر می‌شود: کالای عمومی^۲ و منبع مشاع^۳. کالای عمومی، کالایی است که دو ویژگی استثنانپذیری (کسانی که بهای کالا را پرداخته‌اند را نمی‌توان با هزینه‌ای قابل قبول از مصرف کالا کنار گذاشت) و رقابت‌ناپذیری (مصرف یک فرد از کالا مانع

1. Free rider
2. Public good
3. Common pool

مصرف دیگران نیست) دارد مانند امنیت. منبع مشاع یک کالای عمومی با ویژگی استثنای پذیری است، اما رقابت پذیر است؛ مانند یک چراگاه. سطح بهینه هم تهیه کالای عمومی و هم نگهداری از منبع مشاع به زبان کنش جمعی قابل بیان است. تنها تفاوت این است که بازی کالای عمومی نیازمند عاملانی برای انجام کنش مشخص است (مانند همکاری و مشارکت در تهیه امنیت) در حالی که بازی منبع مشاع نیازمند عاملانی برای خودداری از کنش مشخص است (مانند جلوگیری از چرای دام‌ها در چراگاه) (ولاکو^۱، ۲۰۱۶: ۳۸).

چون هر شخصی می‌تواند کالاهای عمومی را بدون پرداخت بهای آن -صرفاً پس از پرداخت توسط شخص دیگر- مصرف کند، ترجیحات فردی برای پرداخت بابت تهیه کالای عمومی معمولاً کمتر از مقدار بهینه اجتماعی خواهد بود. این گونه رفتارهای راهبردی به معنای تهیه کالای عمومی کمتر از مقدار بهینه آن به علت مشکل «سواری مجانی» است. در چنین وضعیتی عقلانیت فردی به کنش جمعی نمی‌انجامد، زیرا هر فرد تلاش می‌کند تا منافع خالص (کمتر پول پرداختن بابت منفعت مشخص) خود را بیشینه سازد، اما در نهایت همه از عرضه کالای عمومی کمتر از مقدار بهینه اجتماعی زیان می‌بینند (درازن، ۲۰۰۰: ۵۷۲). بنابراین بین کالای عمومی که عرضه آن توسط مشارکت داوطلبانه خصوصی صورت می‌گیرد و کالای عمومی که از طریق مالیات‌ستانی دولت تأمین مالی می‌شود، تفاوت وجود دارد. در حالت دوم، دولت قدرت وادار ساختن مردم به سهم شدن در هزینه‌ها را دارد. در تدارک داوطلبانه کالای عمومی، کسی که منتفع می‌شود را نمی‌توان مجبور به دادن «سهم منصفانه» کرد. بنابراین افراد پیگیر نفع شخصی، انگیزه «سواری مجانی» دارند. یعنی می‌خواهند از منافع کالای رقابت‌ناپذیر بهره‌مند شوند بدون این که در هزینه تدارک آن سهم باشند، زیرا استثناء کردن آنهایی که سهم بوده‌اند از کسانی که سهم نبوده‌اند، بسیار پرهزینه است (درازن، ۲۰۰۰: ۴۰۰).

در مجموع، بر اساس منطق کنش جمعی اولسن (۱۹۶۵) و سایر نظریه پردازان در این دیدگاه، مهم‌ترین عوامل مؤثر بر کنش جمعی عبارتند از:

---

1. Volacu

سواری مجانی: افراد عقلایی می‌خواهند از منافع کنش جمعی بهره‌مند شوند بدون این‌که در هزینه تهیه آن سهم باشند، بنابراین به گونه‌ای رفتار خواهند کرد که به منافع مشترک یا گروهی نمی‌رسند. در نتیجه هر چه امکان سواری مجانی بیشتر باشد کنش جمعی پرهزینه‌تر است (اولسن، ۱۹۶۵).

اندازه گروه: هر چه جمعیت تشکیل دهنده یک گروه بیشتر باشد، انسجام گروه و شانس کنش گروهی موفق به سبب بالا بودن هزینه‌های مبادله‌ای، کاهش می‌یابد. در گروه‌های وسیع و پرجمعیت اینکه اعضای گروه بتوانند چانه‌زنی کنند، بر سر مقدار کالای عمومی به توافق برسند و برای دستیابی به آن کنش گروهی هماهنگی را آغاز کنند می‌تواند بسیار پرهزینه باشد (اولسن، ۱۹۶۵).

درجه تضاد منافع: هر چه تضاد منافع بین اعضای گروه بیشتر باشد کنش جمعی بین آنها پرهزینه‌تر است (اولسن، ۱۹۶۵)

اطلاعات ناقص: هر گاه اطلاعات افراد ناقص باشد، هر گونه اقدام مؤثر سیاسی مستلزم استفاده از منابع اقتصادی برای تأمین اطلاعات است. در نتیجه، کنش جمعی پرهزینه‌تر است اگر هزینه‌های جستجو و کسب اطلاعات بیشتر باشد. بنابراین کسانی که چنین منابعی را در اختیار دارند، می‌توانند به لحاظ سیاسی وزن بیشتری از اهمیت نسبی حق رأی خود به دست آورند. در نتیجه، اعمال نفوذ گروه‌های قدرتمند بالایی‌ها و اکنشی عقلایی در قبال فقدان اطلاعات کامل است. در این راستا مسیر اصلاحات اقتصادی به سمت منافع گروه‌های دارای نفوذ اقتصادی و سیاسی که با صرف هزینه‌های مبادله‌ای قابل توجه، اطلاعات کامل‌تری را به دست می‌آورند، می‌تواند منحرف شود (داونز، ۱۹۵۷ و اولسن، ۱۹۶۵).

ناهمگونی افراد: یکی از دلایل اصلی افزایش هزینه مبادله در فعالیت‌های غیربازاری همچون توافق و اجرای کنش جمعی، بیگانه و غیردوستانه بودن و به عبارتی ناهمگونی عاملان و در نتیجه ضرورت وجود هزینه‌های مبادله‌ای بسیار بالا جهت هماهنگی، مذاکره و چانه‌زنی است (اولسن، ۱۹۶۵)

انگیزه‌های گزینشی: سازمان‌های خصوصی که کالاهای گروهی یا جمعی را برای ذینفعان خود از طریق اقدام سیاسی یا اقتصادی فراهم می‌کنند از اهرمی به نام مشوق‌های

گزینشی استفاده می‌کنند. این مشوق‌ها می‌توانند جنبه مثبت یا منفی داشته باشند. با توجه به حضور گروه‌های متعدد و متنوع در اصلاحات اقتصادی، ایجاد انگیزه‌های گزینشی پرهزینه‌تر است (اولسن، ۱۹۶۵؛ درازن، ۲۰۰۰).

عاملان اقتناع‌کننده: افراد اقتناع‌کننده می‌خواهند دیگران را به تصمیماتی هدایت کنند که تأمین‌کننده اهداف خودشان است. بنابراین فقط آن دسته از اطلاعات و داده‌ها را فراهم خواهند کرد که برای گروه مورد حمایتشان مطلوب و مناسب باشد (داونز، ۱۹۵۷).

افراد یا گروه ذینفع: گروه ذینفع تجمع سازمان‌یافته‌ای است که تلاش می‌کند تا بر بعضی از وجوه سیاسی و اقتصادی در جامعه تأثیر بگذارد. افراد یا گروه‌های ذینفع از دو مسیر برنامه‌ها و سیاست‌های اقتصادی-سیاسی تأثیر گذارند. یکی از طریق مستقیم (لابی و اقدامات خشونت‌آمیز) و دیگر از طریق غیرمستقیم (افکار عمومی و تبلیغات) صورت می‌گیرد (رمسیر، ۱۹۹۵).

رانت‌جویی: لابی‌های افراد و گروه‌های هم‌سود است که دو هدف از آن مدنظر است: واداشتن سیاستمداران به تجویز و تعیین قواعدی که یک منبع ارزشمند - مانند کسب یک مجوز، یارانه، معافیت مالیاتی یا گمرکی - ایجاد می‌کنند که می‌توان از آن رانت به دست آورد و واداشتن مجریان قوانین به تفسیر قوانین به گونه‌ای که آن‌ها را قادر به تحصیل چنین منبعی کند. این افراد یا گروه‌ها تلاش دارند تا با صرف منابعی به شکل رشوه یا انتشار اطلاعات یا کاربست‌های دیگری چون فشار سیاسی سیاستمداران و بوروکراتها را تحت تأثیر قرار دهند (خان، ۲۰۰۸).

نظریات نسل دوم کنش جمعی

نظریه‌های نسل اول کنش جمعی در چارچوب اقتصاد نئوکلاسیکی قرار داشتند که با فرض ثبات سایر شرایط، معمای کنش جمعی را به عنوان یک بازی غیرهمکارانه مدل‌سازی کردند. با این وجود، این نظریات در تبیین شواهد تجربی چندان موفق نبود، در نتیجه برنامه تحقیقاتی جدیدی تحت عنوان نظریه نسل دوم کنش جمعی ظهور کرد (استروم، ۱۹۹۰). یافته‌های تجربی این نسل نشان می‌دهد مشارکت در رأی‌گیری، انقلاب‌ها، انجمن‌های داوطلبانه، بنیادها و سایر گروه‌های ذینفع از نمونه‌هایی هستند که به غلبه افراد بر مشکل کنش جمعی اشاره می‌کنند. استروم

تلاش کرد فروض عقلانیت کامل و افراد خودخواه در نظریات نسل اول را به فروض همکاری مشروط و افراد مجازات‌گر تغییر دهد (استروم، ۲۰۰۰). افراد همکار مشروط ممکن است همان مجازات‌گران حاضر باشند، به این معنی که ممکن است به غیرهمکاران مجازاتی را تحمیل کنند حتی اگر خودشان متحمل هزینه‌های بالایی برای این اقدام شوند. دومین تعدیل در نظریه غیرهمکارانه کنش جمعی، در نظر گرفتن فرض موضوعات زمینه‌ای است که کمک می‌کند تا نقش ارزش‌های اجتماعی، که همکاری مشروط و مجازات‌گر حاضر را تسریع می‌کند، بهتر درک شود. این ارزش‌ها در زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی مفروض به عنوان نهادها، مقررات موردنیاز، ممنوعیت‌ها و مجوزها در نظر گرفته می‌شود (استروم و باسورتو، ۲۰۱۱: ۳۱۹؛ استروم، ۱۹۸۶: ۵). به‌عنوان مثال راست‌گویی، نریختن زباله در خیابان، تکان دادن دست به هنگام ملاقات دیگران یا خاموش کردن موبایل در سینما، مواردی از انطباق با ارزش‌های اجتماعی مساعد برای کنش جمعی است.

در مجموع، طبق دیدگاه استروم (۱۹۹۰، ۱۹۹۸، ۲۰۰۰، ۲۰۰۳ و ۲۰۱۰) و سایر نظریه‌پردازان مرتبط، مهمترین عوامل مؤثر بر کنش جمعی عبارتند از:

ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی: باور به رفتار همکارانه می‌تواند سطح مشارکت و همکاری را افزایش دهد، ترجیحات مشارکت‌کنندگان برای غلبه بر مسأله کنش‌های جمعی به تمایلات و پایداری آنان به ارزش‌ها مرتبط است. بنابراین، کنش جمعی کم‌هزینه‌تر است اگر هنجارها و ارزش‌های اجتماعی مشوق کنش جمعی باشد و پرهزینه‌تر است اگر هنجارها و ارزش‌های اجتماعی مانع کنش جمعی باشند (هاردین، ۱۹۶۸؛ و استروم، ۲۰۰۰).

یادگیری و تکرار: یادگیری بهتر بازی اغلب به ارتقاء سطوح مشارکت و همکاری منجر می‌شود. همکاری‌های رودرو در هر نوعی از بازی‌ها و معماهای اجتماعی سطوح مشارکت و همکاری را افزایش می‌دهد (استروم، ۱۹۹۸).

سازوکارهای تنبیه و تحریم: عاملان خواستار آن هستند که منابع شخصی برای مجازات فراریان از مشارکت و مشارکت‌کنندگان دارای سطوح پایین تمایل به همکاری هزینه شود. با این که درونی‌سازی ارزش‌های کنش متقابل و اعتماد در همکاری و مشارکت بلندمدت بسیار ضروری هستند، سازوکارهای طراحی شده نگهداری منابع مشاع، نیازمند ابزارهای کنترل و پایش و تحریم هستند (اوستروم، ۲۰۱۰).

ساختار و قواعد بازی مشوق رقابت میان افراد: سطح همکاری و مشارکت افراد به متغیرهای دیگری نیز بستگی دارد از جمله ساختار و قواعد بازی افزایش رقابت میان افراد، امکان برقراری ارتباط و سازوکارهای تحریم و توزیع منافع (اوستروم، ۲۰۱۰).

کنشگران جمعی

سه گروه از افراد در یک کنش جمعی درون دولت نقش دارند: سیاستمداران، دیوانسالاران و فعالان اقتصادی بخش خصوصی. داونز (۱۹۵۷) که از اقتصاددانان برجسته نظریه انتخاب عمومی است در مقاله با عنوان نظریه اقتصادی رفتار سیاسی در نظام دموکراسی، تأکید می‌کند که هدف احزاب سیاسی عبارت است از حداکثرسازی رای از طریق کسب درآمد، قدرت و اعتبار اجتماعی. بیوکانن و تولاک (۱۹۶۲) در کتاب «محاسبه رضایت» نشان دادند در جامعه‌ای که سیاستمداران (عاملان سیاسی) دنبال حداکثرسازی نفع خود هستند چگونه انتخاب‌های جمعی حداکثرکننده رفاه اجتماعی با توجه هزینه‌های آن گرفته می‌شود. بنابراین، نمایندگان مجلس نیز برای اختصاص سهم بیشتری از بودجه به منطقه تحت نمایندگی خود و متعاقباً استمرار دوره نمایندگی خود و بودن در قدرت تلاش می‌کنند. نیسکانن^۱ (۱۹۷۱ و ۱۹۷۵) طراح بزرگ اقتصادی آمریکا در دوره رونالد ریگان، نظریه پرداز اقتصاد دیوان‌سالاری تحلیل کرد که دیوان‌سالاران (عاملان اداری) همواره به دنبال حداکثرسازی منافع خود از طریق در اختیار داشتن سهم بیشتری از بودجه و گسترش دامنه اقتدار خود هستند. خان (۲۰۰۰) یکی از انگیزه‌های فعالان بخش خصوصی در تعامل با دولت را

1. Niskanen

کسب رانت می‌داند. بنابراین، در شرایطی که انگیزه‌های ناسالم از نظر رفاه اجتماعی در بین کنشگران جمعی رواج دارد چگونه می‌توان به کنشی جمعی برای اصلاحات اقتصادی (تسهیل سرمایه‌گذاری) رسید؟

اصلاحات به عنوان کنش جمعی

اصلاحات سیاسی - اقتصادی به عنوان تغییر اقتصادی معنادار، یک کنش جمعی درون دولت است که ماهیت کالای عمومی داوطلبانه داشته و انجام بهینه آن نیازمند مشارکت فعال و سازنده افراد و گروه‌های متنوع سیاسی، اداری و اقتصادی است. اصلاحات اقتصادی دارای مصادیق متنوعی است از قبیل بهبود انضباط مالی، اصلاحات مالیاتی، توزیع و تخصیص بهینه اعتبارات، تسهیل و تسریع فرایندهای سرمایه‌گذاری، بهبود نظام اداری، یکسان‌سازی نرخ ارز، آزادسازی تجاری، مقررات‌زدایی و حمایت همه‌جانبه از حقوق مالکیت (درازن، ۲۰۰۰: ۸۷۵). موفقیت در انجام چنین اصلاحاتی، مستلزم تحقق منافع عمومی با وجود پی‌جویی منافع شخصی توسط عوامل مورد اشاره است. بنابراین، در خصوص اصلاحات اقتصادی مسأله این نیست که آیا اصلاحات انجام شود یا خیر، یا اجزای اصلی آن چیستند، بلکه مسأله این است که چگونه باید اصلاحات به عنوان یک بازی کنش جمعی غیرهمکارانه انجام گیرد (درازن، ۲۰۰۰: ۸۷۶).

محدودیت‌های اقتصاد سیاسی بیانگر این واقعیت است که تصمیماتی توسط سازوکار سیاسی در یک نظام دموکراتیک گرفته می‌شود کاملاً متفاوت از تصمیماتی است که توسط برنامه‌ریز اجتماعی با توجه به همان محدودیت‌های اطلاعاتی و فنی گرفته می‌شود. مسأله اقتصاد سیاسی در اصلاحات این است که برای موفقیت برنامه اصلاحات، باید پشتیبانی سیاسی لازم در مراحل تصمیم‌گیری‌های بحرانی وجود داشته باشد. این پشتیبانی مستلزم این است که کسانی که از تصمیمات تأثیر می‌پذیرند از تداوم برنامه‌ها در هر مرحله اصلی منفعت کسب کنند. دو عنصر اصلی در برقراری محدودیت سیاسی این است که پشتیبانی چه کسانی ضروری است؟ (کارفرماها چه کسانی هستند) و چه وقت پشتیبانی ضروری است؟ عوامل ایجادکننده محدودیت‌های اقتصاد سیاسی را می‌توان در موارد نااطمینانی، اطلاعات ناکامل و نامتقارن، مکمل بودن اصلاحات،

سرعت و توالی اصلاحات، ناهمگونی گروه‌های همسود و ناتوانی در ارتباطات جستجو کرد (درازن، ۲۰۰۰: ۸۸۱-۸۸۳).

نقش عاملان اقتصادی در محدودیت‌های اقتصاد سیاسی اصلاحات کاملاً برجسته است؛ زیرا اگر عاملان اقتصادی به دلایلی از قبیل نااطمینانی نسبت به نتایج سیاست‌ها و اقدامات اصلاحی و برخورداری از منافع رسمی یا غیررسمی متضاد با اصلاحات اقتصادی، مشارکت و همراهی لازم را نداشته باشند، تدوین و اجرای اصلاحات اقتصادی ممکن نخواهد بود.

نکته مهم آن است که یک سیاستمدار به تنهایی توانایی پیاده‌سازی اصلاحات اقتصادی به‌طور مستقیم را ندارد. اموری مانند کسب اطلاعات ضروری، اصلاح و اجرای کامل قوانین، جمع‌آوری منابع و هزینه کرد مخارج، اجرا و نظارت بر برنامه‌های عمومی و مانند این‌ها باید توسط افراد و سازمان‌هایی متعددی انجام شود. بر این اساس، پیاده‌سازی چنین سیاست‌هایی درون فرایندهای بوروکراتیک (نظام اداری) و سیاسی انجام می‌شود. پیچیدگی و چندوجهی بودن سیاست‌ها در نهایت به نامتقارن بودن اطلاعات و محدودیت کنترل منجر می‌شود. بنابراین تعامل میان تصمیم‌گیران و اجراکنندگان سیاست‌ها خود به‌عنوان یک کنش جمعی خواهد بود (درازن، ۲۰۰۰: ۸۸۲).

۳. پیشینه تحقیق

علاوه بر مطالعات گسترده‌ای که توسط اولسن (۱۹۶۵) و توسط اوستروم (۱۹۹۰، ۱۹۹۸، ۲۰۰۰، ۲۰۰۳، ۲۰۱۰ و ۲۰۱۴)، اوستروم و واکر (۱۹۹۷) و اوستروم و باسورتو (۲۰۱۱) انجام شده، مطالعاتی نیز وجود دارد که کنش جمعی و هزینه‌های مبادله را به هم پیوند می‌دهد.

بیسواجیت و دیگران^۱ (۲۰۱۱) در مقاله هزینه‌های مبادله، کنش جمعی و ایجاد نهادهای ناهمگون مدیریت مشارکتی: مطالعه موردی سازمان‌های مدیریت جنگل در غرب ایالت بنگال هند، ضمن تأکید بر سودمندی مدیریت بهینه منابع طبیعی به‌عنوان عامل مهمی در مسیر ایجاد

---

1. Biswajit & Others,

عدالت و کارایی، انجمن‌های مدیریت مشارکتی منابع طبیعی^۱ و نهادها و کمیته‌های ذیل آن به‌عنوان محور تحقیق بررسی کردند. نتایج نشان می‌دهد در میان مجموعه عوامل، ناهمگنی روستاها و مناطق، فاصله تا جنگل، ناهمگنی سیاسی، نابرابری مالکیت زمین و درجه اعتماد سیستماتیک بر هزینه‌های مبادله و در نتیجه کنش جمعی اثر گذارند. هم‌چنین ضمن تأیید هزینه مشارکتی کمتر ناشی از وجود نهادهای قوی، هزینه‌های مبادله مربوط به ناهمگنی ممکن است تأثیر معناداری در موفقیت و یا شکست مدیریت مشارکتی اعمال کنند.

مارشال^۲ (۲۰۱۳) در مقاله هزینه‌های مبادله، کنش جمعی و سازگاری در مدیریت پیچیده سیستم‌های اجتماعی و زیست‌محیطی، بیان می‌کند که با افزایش نااطمینانی در مواجهه با چالش‌های منابع طبیعی و زیست‌محیطی، بها دادن به ظرفیت‌هایی که ضمن سازگاری با این چالش‌ها آن‌ها را تا اندازه‌ای کاهش می‌دهد، حائز اهمیت است. ایجاد سازگاری با چالش‌های ایجاد شده اغلب با پیچیدگی، ناهمگونی و کنش جمعی همراه است. نتایج تحقیق انجام شده نشان می‌دهد که نهادهای مناسب یا قواعد کاری مساعد می‌توانند ساختاری را که در آن بین ذینفعان اعتماد و تعامل بهینه موردنیاز است، ایجاد نموده و متعاقباً هزینه‌های مبادله را کاهش دهد.

والترز^۳ (۲۰۱۵) در مقاله هزینه‌های مبادله و کنش جمعی در ساختمان‌های بلندمرتبه هنگ‌کنگ، وجود هزینه‌های مبادله‌ای بازاری چشمگیر مرتبط با چالش‌هایی مانند آتش‌سوزی و تعمیرات در ساختمان‌های متراکم و بلندمرتبه هنگ‌کنگ را تحلیل کردند. دولت محلی هنگ‌کنگ پس از بررسی ۲۷ هزار منزل مسکونی که نشان داد اکثر آن‌ها در برابر آتش‌سوزی نایمن هستند و تعمیرات و بهسازی آن‌ها با چالش‌های فراوانی همراه است، راهکارهایی را به‌منظور کاهش قابل توجه هزینه‌های مبادلاتی مکانیسم مدیریت املاک و ساختمان‌ها، عملیاتی کرد. نتایج مطالعه نشان داد به‌هنگام تعدد ذینفعان مداخله دولت، جایگزینی برای هزینه‌های مبادله بالا در کنش جمعی و حصول موفقیت در ایجاد هماهنگی و مشارکت می‌باشد. هم‌چنین هنگام

---

1. Community-based natural resource management (CBNRM)
2. Marshall
3. Walters

مشارکت و همکاری در دارایی عمومی، هزینه‌های مبادلاتی برای ذینفعان در مقابل منافع برآوردی که نیازمند تعامل با تعداد زیادی از افراد است، بسیار بالا باشد. بر این اساس اگر دولت ساختار سازمانی را برای ذینفعان و در راستای همکاری و مشارکت و از آن مهم‌تر مکانیسمی برای فشار بر مخالفان ایجاد کند، هزینه‌های مبادله کاهش می‌یابد. یافته‌های محققان نشان می‌دهد در تعداد زیادی از کشورها، دولت‌ها راهکارهای قانونی را به منظور ایجاد خودکار یک سازمان‌دهی برای مشارکت ذینفعان حول کالای عمومی ایجاد کرده‌اند.

در حوزه مطالعات داخلی، فقط خالقی‌فر و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان بررسی جامعه شناختی هزینه مبادله و تأثیر آن بر روی کنش اقتصادی کارآفرینان (مطالعه موردی استان همدان)، رابطه هزینه‌های اجتماعی مبادله با کنش اقتصادی نامولد را سنجش کرده‌اند. یافته‌های آنان نشان می‌دهد که با بالا رفتن هزینه‌های مبادله، کارآفرینان از حوزه کارآفرینی مولد خارج شده و به سمت کارآفرینی نامولد گرایش پیدا می‌کنند.

۳. الگوی برای ارزیابی کنش جمعی

مشارکت همه ذینفعان و عوامل پیگیر منافع شخصی در تدوین و اجرای برنامه اصلاحات اقتصادی تأمین‌کننده منافع عمومی مشترک ضرورت دارد، اما در یک بازی کنش جمعی غیرهمکارانه بین اهداف فردی و خواست عمومی ناسازگاری وجود دارد. در این قسمت، یک الگوی کاربردی در چارچوب نظریه هزینه مبادله و کنش جمعی برای تحلیل اصلاحات اقتصادی مربوط به تسهیل سرمایه‌گذاری طراحی می‌شود. مجموعه مؤلفه‌های مؤثر بر کنش جمعی عاملان در جدول شماره (۱)، که یکی از نوآوری‌های تحقیق نیز محسوب می‌شود، آمده است.

جدول ۱. مؤلفه‌های مؤثر بر هزینه‌های کنش جمعی برای تدارک کالای عمومی داوطلبانه

مؤلفه	اثر بر کنش جمعی (نام نظریه پرداز درون پراتنز)
۱. سواری مجانی	کنش جمعی پرهزینه‌تر است اگر امکان سواری مجانی بیشتر باشد (اولسن، ۱۹۶۵؛ درازن، ۲۰۰۰)
۲. اندازه گروه	کنش جمعی پرهزینه‌تر است اگر اندازه گروه‌ها بزرگتر باشد (اولسن، ۱۹۶۵؛ درازن، ۲۰۰۰)
۳. تضاد منافع	کنش جمعی پرهزینه‌تر است اگر تضاد منافع بیشتر باشد (اولسن، ۱۹۶۵)
۴. اطلاعاتی ناقص، اطلاعات نامتقارن و ارتباطات و تبلیغات، تکامل فناوری‌های ارتباطی	کنش جمعی پرهزینه‌تر است اگر هزینه‌های اطلاعاتی بیشتر باشد (داونز، ۱۹۵۷ و اولسن، ۱۹۶۵) کنش جمعی پرهزینه‌تر است اگر اطلاعات نامتقارن، ناتوانی در ایجاد ارتباطات و ضعف تبلیغات بیشتر باشد (درازن، ۲۰۰۰) کنش جمعی کم‌هزینه‌تر است اگر تکامل فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی وجود داشته باشد (لوپیا و سن، ۲۰۰۳)
۵. ناهمگونی	کنش جمعی پرهزینه‌تر است اگر ناهمگونی افراد بیشتر باشد (اولسن، ۱۹۶۵)
۶. انگیزه‌های گزینشی	کنش جمعی پرهزینه‌تر است انگیزه‌های گزینشی کمتر باشد (اولسن، ۱۹۶۵؛ درازن، ۲۰۰۰)
۷. افراد و گروه‌های ذینفع	کنش جمعی کم‌هزینه‌تر است اگر افراد و گروه‌های ذینفع فعالیت کنند (رمسیر، ۱۹۹۵) عاملان اقناع‌کننده، به تعبیر داونز (۱۹۵۷)، نیز چنین تأثیری دارد.
۸. رانت جویی	کنش جمعی پرهزینه‌تر است اگر امکان رانت‌جویی بیشتری وجود داشته باشد (خان، ۲۰۰۰)
۹. ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی (نهادهای غیررسمی)، کنش متقابل مبتنی بر همکاری و مشارکت، مدل‌ها و باورهای ذهنی، تغییر پیکربندی نهادی جامعه و ایجاد کانون‌های توجه و همدلی.	کنش جمعی کم‌هزینه‌تر/پرهزینه‌تر است اگر هنجارها و ارزش‌های اجتماعی تشویق‌کننده/مانع‌کننده کنش جمعی باشند (هاردین، ۱۹۶۸؛ و اوستروم، ۲۰۰۰) کنش جمعی کم‌هزینه‌تر است اگر کنش متقابل مبتنی بر همکاری و مشارکت وجود داشته باشد (استروم، ۲۰۰۳) کنش جمعی کم‌هزینه‌تر است اگر مدل‌های ذهنی مشترک (مبتنی بر اعتماد، نظم‌پذیری، رعایت حقوق شهروندی، تساهل

مؤلفه	اثر بر کنش جمعی (نام نظریه پرداز درون پراتنز)
	و مدارا، همکاری و مشارکت جمعی) باشند (نورث، ۲۰۰۵) کنش جمعی کم‌هزینه‌تر است اگر پیکربندی نهادی جامعه مشوق همکاری و مشارکت باشد، کانون‌های همدلی و توجه مشترک در حوزه‌های مختلف اقتصادی-سیاسی و اجتماعی وجود داشته باشد (چانگ، ۱۹۹۴)
۱۰. یادگیری و تکرار، آموزش	کنش جمعی کم‌هزینه‌تر است اگر امکان تکرار و یادگیری بیشتری وجود داشته باشد (استروم، ۱۹۹۸) کنش جمعی کم‌هزینه‌تر است اگر نظام آموزشی ترویج دهنده ایدئولوژی‌ها و هنجارهای ذهنی مشترک باشد (اوستروم، ۲۰۱۰ و نورث، ۲۰۰۵)
۱۱. سازوکارهای تنبیه و تحریم (مجازات قاصران)	کنش جمعی کم‌هزینه‌تر/پرهزینه‌تر است اگر سازوکارهای تنبیه و تحریم قاصران وجود داشته باشد/وجود نداشته باشد (اوستروم، ۲۰۱۰)
۱۲. ساختار و قواعد بازی مشوق رقابت میان مشارکت کنندگان	کنش جمعی کم‌هزینه‌تر/پرهزینه‌تر است اگر ساختار و قواعد اقتصادی-اجتماعی-سیاسی تشویق کننده/ممانعت کننده ایجاد فضای رقابتی باشند (اوستروم، ۲۰۱۰)

مأخذ: نتایج تحقیق

در مجموع، تسهیل سرمایه‌گذاری به عنوان یک اصلاح اقتصادی حاصل از کنش جمعی عاملان سیاسی، اداری و خصوصی، همچون تهیه یک کالای عمومی داوطلبانه است که تحت تأثیر مؤلفه‌های جدول (۱) قرار دارد و با سه نوع هزینه‌های مبادله شامل هزینه‌های جستجو و کسب اطلاعات، هزینه‌های چانه‌زنی و اجرایی و هزینه‌های تضمین توافقات (نورث، ۱۹۹۲) قرار دارد.

۴. نتایج آزمون آماری

به منظور بررسی هدف اصلی این تحقیق مبنی بر تحلیل هزینه‌های مؤثر بر کنش جمعی عاملان سیاسی، اداری و اقتصادی برای تسهیل سرمایه‌گذاری، فرضیات زیر مورد آزمون قرار گرفته‌اند:

- مؤلفه‌های ده گانه معرفی شده، بر کنش جمعی عاملان برای تسهیل سرمایه‌گذاری موثرند.

- هزینه‌های جستجو و کسب و اطلاعات برای توافق، مانع کنش جمعی برای تسهیل سرمایه‌گذاری است.

- هزینه‌های چانه‌زنی و اجرایی توافقات، مانع کنش جمعی برای تسهیل سرمایه‌گذاری است.

- هزینه‌های تضمین توافقات، مانع کنش جمعی برای تسهیل سرمایه‌گذاری است.

بر اساس تحقیقات انجام شده مرتبط با کنش جمعی، همان‌طور که در جدول (۱) آمده است، ۱۲ مؤلفه به عنوان مؤلفه‌های مؤثر بر کنش جمعی معرفی شد. با این وجود پس از تهیه و تدوین پیش‌پرسشنامه مشتمل بر سئوالاتی با ماهیت این مؤلفه‌ها، همبستگی رابطه بین نمره کل کنش جمعی با سه خرده‌مقیاس (تکامل فناوری‌های ارتباطی، کنش متقابل و ساختار و قواعد بازی) تأیید نشد. هم‌چنین نتایج حاصل از روایی صوری پیش‌پرسشنامه که از توزیع آن بین صاحب‌نظران و متخصصان مرتبط با موضوع مورد بحث به دست آمد، باعث شد تا پنج خرده‌مقیاس هنجارها و ارزش‌ها، آموزش، مدل‌ها و باورهای ذهنی، تغییر پیکربندی جامعه و ایجاد کانون‌های همدلی مجموعاً تحت عنوان مؤلفه هنجارها و ارزش‌ها قرار گیرند. بنابراین در این مطالعه، ده مؤلفه، به عنوان مؤلفه‌های مؤثر بر کنش جمعی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند.

داده‌های مربوط به مؤلفه‌های ایجاد هزینه مبادله میان عاملان سیاسی، اداری و اقتصادی خراسان شمالی برای تسهیل سرمایه‌گذاری به صورت پیمایشی تهیه شد. به این صورت که پس از تعریف اجزاء هزینه مبادله و مؤلفه‌های کنش جمعی برای هر دسته از عاملان، پرسش‌نامه‌ای شامل میزان تأثیر هزینه مبادله‌ای هر یک از مؤلفه‌های کنش جمعی عاملان بر تسهیل سرمایه‌گذاری، تهیه و میان آنان توزیع شد.

۴-۱. جامعه، نمونه آماری و پرسشنامه

روش پژوهش به این صورت است که برای جمع‌آوری داده‌ها از روش میدانی (پرسش‌نامه) استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق سه گروه عاملان سیاسی (استاندار، نمایندگان استانی مجلس شورای اسلامی، فرمانداران)، اداری (مدیران دستگاه‌های اجرایی عضو ستاد و مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان) و اقتصادی (فعالین اقتصادی مراجعه‌کننده به مرکز خدمات

سرمایه‌گذاری استان در بازه زمانی تشکیل این مرکز (۱۳۸۹ تا ابتدای سال ۱۳۹۶) را شامل می‌شود. با توجه به اینکه جامعه عاملان سیاسی و اداری مورد بررسی در مجموع ۵۱ نفر بودند داده‌ها از کل اعضای جامعه گردآوری شد. از ۵۲۰ پرونده تشکیل شده توسط فعالان اقتصادی متقاضی سرمایه‌گذاری در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان در بازه زمانی مورد بررسی، تعداد ۲۲۰ متقاضی سرمایه‌گذاری به عنوان نمونه عاملان اقتصادی انتخاب شدند. بنابراین کل نمونه مورد بررسی این مطالعه، ۲۷۱ نفر از عاملان سیاسی، اداری و اقتصادی خراسان شمالی انتخاب شدند که طی فرآیندی کتبی و حضوری به سئوالات مندرج در پرسشنامه پاسخ گفتند.

برای تحلیل هزینه‌های مؤثر بر کنش جمعی عاملان سیاسی، اداری و اقتصادی خراسان شمالی برای تسهیل سرمایه‌گذاری، ابتدا با انجام مطالعات و تحقیقات کتابخانه‌ای پرسشنامه مربوطه توسط محقق تهیه شد. سپس همان‌طور که پیشتر اشاره شد، به منظور بررسی روایی، پرسشنامه در بین متخصصان و صاحب‌نظران نظری و اجرایی استان توزیع و به روش مصاحبه، کاستی‌های آن شناسایی و مرتفع گردید. نهایتاً، پرسشنامه‌ای مشتمل بر ۴۰ سؤال در چهار بخش مؤلفه‌های مؤثر بر کنش جمعی (سئوالات ۱ تا ۱۰)، تغییرات کنش جمعی ناشی از متفاوت بودن هزینه‌های مبادلاتی جستجو متناظر با اندازه مؤلفه‌های کنش جمعی (سئوالات ۱۱ تا ۲۰)، تغییرات کنش جمعی ناشی از متفاوت بودن هزینه‌های مبادلاتی اجرا متناظر با اندازه مؤلفه‌های کنش جمعی (سئوالات ۲۱ تا ۳۰)، تغییرات کنش جمعی ناشی از متفاوت بودن هزینه‌های مبادلاتی تضمین متناظر با اندازه مؤلفه‌های کنش جمعی (سئوالات ۳۱ تا ۴۰) تدوین و نهایی شد. همچنین برای سنجش قابلیت اعتماد و پایایی نتایج حاصل از پرسشنامه به کار رفته در این پژوهش، از معیار آلفای کرونباخ^۱، با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS استفاده شد. بر این اساس، همبستگی درونی سئوالات پرسشنامه طراحی شده، به میزان ۰/۹۴ محاسبه گردید. که مقدار قابل قبولی می‌باشد. پس از تأیید روایی و پایایی پرسشنامه طراحی شده، پرسشنامه در اختیار اعضای نمونه آماری مورد بررسی قرار گرفت.

---

1. Cronbach's alpha

با توجه به ضرورت تکمیل پرسشنامه توسط اعضای نمونه مورد اشاره، با هماهنگی‌های به عمل آمده با مجموعه مدیران استانداری و سازمان برنامه و بودجه خراسان شمالی، برنامه‌ریزی لازم جهت تکمیل پرسشنامه توسط عاملان سیاسی و اداری (۵۱ نفر) در جلسات شورای برنامه‌ریزی و توسعه و کارگروه اقتصاد مقاومتی استان انجام شد. هم‌چنین با توجه به عدم دسترسی فیزیکی به تعداد زیادی از عاملان اقتصادی به سبب غیربومی بودن آنان و در نتیجه عدم حضور در استان، پس از انجام مذاکره با مدیران دبیرخانه ستاد و مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خراسان شمالی، موافقت لازم به منظور بارگذاری نسخه نرم افزاری پرسشنامه در پورتال دبیرخانه مذکور کسب شد. براین اساس، پس از طراحی نرم افزار پرسشنامه، اقدامات لازم برای بارگذاری انجام شد و سپس توسط شماره پیام رسان دبیرخانه ستاد و مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خراسان شمالی، طی شش نوبت در بازه زمانی بیست روزه، اطلاع‌رسانی لازم به عاملان اقتصادی برای تکمیل این پرسشنامه انجام شد.

برای فرضیه اول (مؤلفه‌های ده گانه معرفی شده، بر کنش جمعی عاملان برای تسهیل سرمایه‌گذاری موثرند)، ده سؤال حاوی ده مؤلفه یا خرده‌مقیاس طراحی شده است تا بر اساس آن بتوان عوامل مؤثر بر کنش جمعی عاملان برای تسهیل سرمایه‌گذاری را شناسایی کرد.

برای بررسی تأیید یا عدم تأیید فرضیات دوم، سوم و چهارم، مجموعاً ۳۰ سؤال شامل ۳۰ مؤلفه یا خرده‌مقیاس طراحی شده است. بر اساس این سئوالات، هزینه مبادلاتی فی‌مابین عاملان برای تسهیل سرمایه‌گذاری در خراسان شمالی، بر حسب ماهیت و میزان هر یک از ۱۰ مؤلفه کنش جمعی معرفی شده، متفاوت بوده و تأثیرات متفاوتی بر اندازه کنش جمعی عاملان برای تسهیل سرمایه‌گذاری دارند.

جدول (۲) چارچوب ماتریس گونه پرسشنامه طراحی و توزیع شده را که حاصل تلفیق نظریات اقتصادی کنش جمعی و هزینه مبادله برای تدارک تسهیل سرمایه‌گذاری در خراسان شمالی می‌باشد، نشان می‌دهد.

جدول ۲. ارتباط سئوالات پرسشنامه با چارچوب ماتریس گونه تلفیق نظریات اقتصادی کنش جمعی و هزینه مبادله

مؤلفه‌های کنش جمعی	فرضیه ۱: مؤلفه‌های ده گانه معرفی شده، بر کنش جمعی عاملان برای تسهیل سرمایه‌گذاری موثرند.	فرضیه ۲: هزینه‌های جستجو و کسب و اطلاعات برای توافق، مانع کنش جمعی برای تسهیل سرمایه‌گذاری است.	فرضیه ۳: هزینه‌های اجرایی توافقات، مانع کنش جمعی برای تسهیل سرمایه‌گذاری است.	فرضیه ۴: هزینه‌های تضمین توافقات، مانع کنش جمعی برای تسهیل سرمایه‌گذاری است.
ارزشها و هنجارها	سئوال ۱: میزان اعتماد و مشارکت میان مسئولان برای بهبود سرمایه‌گذاری در استان پایین است	سئوال ۱۱: باور داشتن مسئولان استانی به ضرورت بهبود وضعیت سرمایه‌گذاری استان از طریق کار گروهی مشترک، بر جمع آوری اطلاعات و تبلیغات مرتبط با سرمایه‌گذاری تأثیر مثبت دارد.	سئوال ۲۱: با پایین بودن سطح اعتماد و مشارکت، مذاکره و قانع کردن آنان برای هماهنگی و انسجام در خصوص سرمایه‌گذاری با مشکل همراه است	سئوال ۳۱: با افزایش اعتماد و مشارکت بین مسئولان، پایبندی آنان به استمرار همکاری برای بهبود وضعیت سرمایه‌گذاری در استان بیشتر می‌شود.
یادگیری و تکرار	سئوال ۲: تجربه‌های موفق مسئولان در کارگروهی بر بهبود وضعیت سرمایه‌گذاری در استان تأثیر مثبت دارد	سئوال ۱۲: با وجود تجربه‌های موفق قبلی در کار گروهی، ایجاد بانک اطلاعاتی مربوط به فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان، آسان‌تر است	سئوال ۲۲: وجود تجربه‌های موفق مربوط به مذاکرات و پیگیری‌های مشترک بین مسئولان، احتمال موفقیت همکاری آنان برای بهبود سرمایه‌گذاری در استان افزایش می‌یابد	سئوال ۳۲: وجود تجربه‌های موفق قبلی مربوط به کار گروهی، میزان همکاری و پایبندی به استمرار آن توسط مسئولان را افزایش می‌دهد
اندازه گروه	سئوال ۳: چون که تعداد افراد زیادی شامل استاندار، مدیران دولتی، نمایندگان مجلس، شهرداران و فعالان اقتصادی در رفع موانع سرمایه‌گذاری استان نقش دارند، ایجاد توافق میان آنان دشوار است	سئوال ۱۳: تمایل دارم با اختصاص زمان شخصی خود و ایجاد ارتباط با مسئولان، مقدمات برقراری نشست‌های مشترک میان مسئولان مرتبط با سرمایه‌گذاری استان را انجام دهم	سئوال ۲۳: بهبود سرمایه‌گذاری، نیازمند مذاکره و قانع کردن مجموعه گسترده مسئولان استان برای هماهنگی و انسجام در این خصوص است	سئوال ۳۳: به دلیل تعداد زیاد دست اندرکار سرمایه‌گذاری، شناسایی مسئولانی که همراهی و مشارکت لازم را ندارند، زمان‌بر و دشوار است

مؤلفه‌های کنش جمعی	فرضیه ۱: مؤلفه‌های ده گانه معرفی شده، بر کنش جمعی عاملان برای تسهیل سرمایه‌گذاری موثرند.	فرضیه ۲: هزینه‌های جستجو و کسب و اطلاعات برای توافق، مانع کنش جمعی برای تسهیل سرمایه‌گذاری است.	فرضیه ۳: هزینه‌های اجرایی توافقات، مانع کنش جمعی برای تسهیل سرمایه‌گذاری است.	فرضیه ۴: هزینه‌های تضمین توافقات، مانع کنش جمعی برای تسهیل سرمایه‌گذاری است.
سواری مجانی	سئوال ۴: بسیار تمایل دارم تا اقدامات و هماهنگی لازم به منظور برقراری نشست‌های مشترک میان مسئولان مرتبط با سرمایه‌گذاری استان را انجام دهم	سئوال ۱۴: با توجه به هزینه بر بودن فعالیت‌های جمع آوری اطلاعات و تبلیغات مرتبط با سرمایه‌گذاری، ترجیح آن است مسئولان دیگر چنین اطلاعاتی را آماده کنند	سئوال ۲۴: تمایل دارم با اختصاص زمان شخصی خود، امور هماهنگی و اجرایی جلسات مشترک میان مسئولان مرتبط با سرمایه‌گذاری استان را انجام دهم	سئوال ۳۴: وجود ابزارهایی برای برخورد با کسانی که پایبندی لازم نسبت به بهبود سرمایه‌گذاری استان را ندارند، میزان مشارکت و پایبندی آنان را افزایش خواهد داد.
رانت‌جویی	سئوال ۵: ضعف شفافیت در صدور مجوزها و توزیع بودجه مربوط به زیرساخت ها، باعث پیگیری بیشتر منافع شخصی توسط برخی از اشخاص می‌شود	سئوال ۱۵: انتشار کامل و به هنگام اطلاعات مربوط به مناطق مجاز سرمایه‌گذاری و حذف فرایند اخذ استعلام از دستگاههای مختلف، تخلفات در صدور مجوزها را کاهش می‌دهد	سئوال ۲۵: امور اجرایی پروژه‌های سرمایه‌گذاری که از سوی اشخاص دولتی و سیاسی استان حمایت می‌شوند، سریع‌تر به نتیجه می‌رسند	سئوال ۳۵: با تأثیرگذاری برخی از افراد بر تصمیم‌گیری‌های مربوط به سرمایه‌گذاری و نیز اعتبارات استانی، امکان دستیابی به یک تفاهم کلی و پایبندی به استمرار آن کمتر است.
اطلاعات ناقص	سئوال ۶: خیلی خوب می‌دانم که کار گروهی منسجم برای رفع موانع سرمایه‌گذاری استان اهمیت زیادی دارد	سئوال ۱۶: با مشخص کردن محدوده‌های سرمایه‌گذاری دارای تمامی مجوزها، یکی از موانع سرمایه‌گذاری استان رفع خواهد شد.	سئوال ۲۶: با کامل بودن اطلاعات مربوط به فرصت‌های سرمایه‌گذاری، میزان هماهنگی لازم بین مسئولان و قانع کردن سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری در استان افزایش می‌یابد	سئوال ۳۶: ایجاد بانک اطلاعاتی فرصت‌های اولویت‌بندی شده سرمایه‌گذاری، پایبندی مسئولان به مشارکت جهت بهبود سرمایه‌گذاری در استان را افزایش می‌دهد
انگیزه‌های گزینشی	سئوال ۷: تسهیل سرمایه‌گذاری در استان راحت تر است اگر در راستای منافع، اهداف و خواسته‌های مسئولان استان باشد	سئوال ۱۷: به دلیل تعلقات شهرستانی، سازمانی و تأثیرگذاری گروه‌های دارای منافع خاص، ایجاد بانک اطلاعاتی جامع مربوط به فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان دشوارتر است.	سئوال ۲۷: چون دستیابی به اهداف در گروه‌های کوچک‌تر آسان تر است، بهتر است موضوعات مربوط به سرمایه‌گذاری در قالب گروه‌های کوچک‌تر (جلسات با اعضای محدود) پیگیری شود.	سئوال ۳۷: در صورت عدم همراهی برخی از مسئولان برای بهبود سرمایه‌گذاری، ابزار کارآمدی برای اصلاح رفتار و بازخواست آنان وجود ندارد

مؤلفه‌های کنش جمعی	فرضیه ۱: مؤلفه‌های ده گانه معرفی شده، بر کنش جمعی عاملان برای تسهیل سرمایه‌گذاری موثرند.	فرضیه ۲: هزینه‌های جستجو و کسب و اطلاعات برای توافق، مانع کنش جمعی برای تسهیل سرمایه‌گذاری است.	فرضیه ۳: هزینه‌های اجرایی توافقات، مانع کنش جمعی برای تسهیل سرمایه‌گذاری است.	فرضیه ۴: هزینه‌های تضمین توافقات، مانع کنش جمعی برای تسهیل سرمایه‌گذاری است.
تضاد منافع	سئوال ۸: تسهیل سرمایه‌گذاری در استان دشوارتر است اگر دو یا چند دستگاه اجرایی با همدیگر اختلاف نظر داشته باشند	سئوال ۱۸: ایجاد بانک اطلاعاتی فرصت‌های سرمایه‌گذاری در استان به ترتیب اولویت، اگر در راستای منافع و خواسته‌های مسئولان نباشد دشوار است.	سئوال ۲۸: با توجه به اهداف و خواسته‌های متفاوت مسئولان، امکان همگرایی میان آنان برای بهبود سرمایه‌گذاری در استان ضعیف است	سئوال ۳۸: به دلایلی چون تعصب شهرستانی و سازمانی بخشی از مدیران و نمایندگان و تأثیر گروه‌ها و افراد منفعت‌طلب، پایبندی مستمر برای مشارکت در بهبود سرمایه‌گذاری وجود ندارد
افراد و گروه ذینفع	سئوال ۹: افراد و گروه‌های صاحب نفوذ که از اولویت‌بندی فرصت‌های سرمایه‌گذاری در استان نفع می‌برند به تسهیل سرمایه‌گذاری کمک می‌کنند	سئوال ۱۹: افراد و گروه‌های خاص و ذینفع تاندازه‌ای بر اولویت بندی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استانی و توزیع و تخصیص اعتبارات مربوطه تأثیرگذارند.	سئوال ۲۹: تأثیرگذاری برخی از افراد در صدور مجوزها و توزیع اعتبارات استانی خارج از فرایند رسمی، میزان هماهنگی و مشارکت مسئولان استانی جهت بهبود سرمایه‌گذاری را کاهش می‌دهد	سئوال ۳۹: ضمانت اجرای پروژه‌های سرمایه‌گذاری که توسط افراد و نهادهای خاص حمایت می‌شود، بیشتر است
ناهمگونی	سئوال ۱۰: در پروژه‌های سرمایه‌گذاری که به حمایت همه مسئولان استان نیاز دارد، امور دشوارتر پیش می‌رود	سئوال ۲۰: یکی از موانع سرمایه‌گذاری در استان، عدم وجود اطلاعات کامل، شفاف و به‌روز شده دستگاه‌ها در خصوص فرصت‌های سرمایه‌گذاری است.	سئوال ۳۰: مسئولانی که دارای تعلقات شهرستانی هستند، فرصت‌های سرمایه‌گذاری شهرستان خود را در اولویت قرار می‌دهند.	سئوال ۴۰: در پروژه‌های سرمایه‌گذاری که ضمانت اجرای آن همراهی مقامات سیاسی و دولتی بیشتری هستند، اغلب مشکلات بیشتری نیز وجود دارد

۴-۲. نتایج آماری

پس از جمع‌آوری و تحلیل داده‌های به دست آمده از پرسشنامه‌ها، نتایج حاصل از تحلیل آماری تأثیر هزینه‌های مبادله بر کنش جمعی در ادامه آمده است. ابتدا از آزمون کالموگروف-اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن داده‌ها استفاده شد. با توجه به اینکه مقادیر احتمال به دست آمده بیشتر از سطح ۰/۰۵ است، بر این اساس با ۹۵ درصد اطمینان نرمال بودن توزیع داده‌ها تأیید شده و می‌توان از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده کرد. با توجه به تحلیل‌های انجام شده، خلاصه نتایج آماری به دست آمده را می‌توان در جداول ۳ تا ۸ مشاهده کرد.

جدول ۳. ضرایب همبستگی کنش جمعی با هزینه‌های مبادله به تفکیک گروه‌های شرکت کننده

	کنش جمعی		
	کل شرکت‌کنندگان (۲۷۱ نفر)	شرکت‌کنندگان اقتصادی (۲۲۰ نفر)	شرکت‌کنندگان سیاسی و اداری (۵۱ نفر)
کنش جمعی	۱	۱	۱
کل هزینه مبادله	-۰.۷۴۴**	-۰.۷۵۲**	-۰.۷۳۰**
هزینه‌های جستجو	-۰.۷۲۴**	-۰.۷۲۸**	-۰.۷۰۶**
هزینه‌های چانه‌زنی و اجرایی	-۰.۷۳۶**	-۰.۷۳۴**	-۰.۷۸۴**
هزینه‌های تضمین	-۰.۵۶۰**	-۰.۵۲۸**	-۰.۴۶۲**

توضیح: (***) معنی‌داری آماری در سطح درصد را نشان می‌دهد.

جدول ۴. ضرایب همبستگی کنش جمعی با مؤلفه‌های ده گانه

مقیاس کنش جمعی	شرکت‌کنندگان اقتصادی (۲۲۰ نفر)		شرکت‌کنندگان سیاسی و اداری (۵۱ نفر)	
	مقیاس کنش جمعی	مقیاس کنش جمعی	مقیاس کنش جمعی	مقیاس کنش جمعی
اطلاعات کنش	۰.۶۸۴**	۰.۶۹۵**	۰.۷۱۰**	سواری مجانی
ارزش‌ها و هنجارها جمعی	۰.۶۵۴**	۰.۶۷۵**	۰.۶۵۴**	انگیزه‌های گزینشی
اندازه گروه	-۰.۶۳۶**	-۰.۶۱۷**	۰.۵۷۱**	ارز شها و هنجارها

شرکت کنندگان سیاسی و اداری (۵۱ نفر)	شرکت کنندگان اقتصادی (۲۲۰ نفر)	کل شرکت کنندگان (۲۷۱ نفر)
افراد و گروه‌های ذینفع	سوارى مجانى	سوارى مجانى
اندازه گروه	رانت جویى	انگیزه‌های گزینشى
رانت جویى	انگیزه‌های گزینشى	رانت جویى
اطلاعات ناقص	افراد و گروه‌های ذینفع	افراد و گروه‌های ذینفع
یادگیری و تکرار	یادگیری و تکرار	یادگیری و تکرار
تضاد منافع	ناهمگونى	ناهمگونى
ناهمگونى	تضاد منافع	تضاد منافع

توضیح: ** معنی داری آماری در سطح ۱ درصد را نشان می‌دهد.

جدول ۵. ضرایب همبستگی هزینه‌های جستجو و کسب و اطلاعات با مؤلفه‌های ده گانه

شرکت کنندگان سیاسی و اداری (۵۱ نفر)	شرکت کنندگان اقتصادی (۲۲۰ نفر)	کل شرکت کنندگان (۲۷۱ نفر)
مقیاس هزینه‌های جستجو و کسب و اطلاعات	مقیاس هزینه‌های جستجو و کسب و اطلاعات	مقیاس هزینه‌های جستجو و کسب و اطلاعات
افراد و گروه‌های ذینفع	افراد و گروه‌های ذینفع	افراد و گروه‌های ذینفع
تضاد منافع	انگیزه‌های گزینشى	انگیزه‌های گزینشى
انگیزه‌های گزینشى	ناهمگونى	ناهمگونى
ناهمگونى	یادگیری و تکرار	یادگیری و تکرار
سوارى مجانى	ارزش‌ها و هنجارها	تضاد منافع
یادگیری و تکرار	تضاد منافع	ارزش‌ها و هنجارها
اندازه گروه	اطلاعات ناقص	اطلاعات ناقص
اطلاعات ناقص	اندازه گروه	اندازه گروه
ارزش‌ها و هنجارها	رانت جویى	رانت جویى
رانت جویى	سوارى مجانى	سوارى مجانى

توضیح: (**) معنی داری آماری در سطح ۱ درصد را نشان می‌دهد.

جدول ۶. ضرایب همبستگی هزینه‌های چانه‌زنی و اجرایی با مؤلفه‌های ده گانه

شرکت کنندگان سیاسی و اداری (۵۱ نفر)	شرکت کنندگان اقتصادی (۲۲۰ نفر)	کل شرکت کنندگان (۲۷۱ نفر)
مقیاس هزینه‌های چانه‌زنی و اجرایی	مقیاس هزینه‌های چانه‌زنی و اجرایی	مقیاس هزینه‌های چانه‌زنی و اجرایی
اندازه گروه	ارزش‌ها و هنجارها	ارزش‌ها و هنجارها
۰.۶۷۶**	۰.۸۵۳**	۰.۷۸۱**
ناهمگونی	انگیزه‌های گزینشی	تضاد منافع
۰.۶۵۷**	۰.۸۲۵**	۰.۷۷۹**
تضاد منافع	تضاد منافع	انگیزه‌های گزینشی
۰.۶۳۰**	۰.۸۲۳**	۰.۷۷۷**
افراد و گروه‌های ذینفع	اندازه گروه	اندازه گروه
۰.۵۸۰**	۰.۷۷۷**	۰.۷۵۰**
انگیزه‌های گزینشی	رانت جویی	ناهمگونی
۰.۵۲۵**	۰.۷۷۱**	۰.۷۲۳**
یادگیری و تکرار	ناهمگونی	رانت جویی
۰.۴۵۹**	۰.۷۴۲**	۰.۶۹۱**
ارزش‌ها و هنجارها	اطلاعات ناقص	سواری مجانی
۰.۴۳۳**	۰.۷۲۹**	۰.۶۵۳**
سواری مجانی	سواری مجانی	اطلاعات ناقص
۰.۳۶۶**	۰.۷۲۳**	۰.۶۵۰**
رانت جویی	یادگیری و تکرار	یادگیری و تکرار
۰.۳۴۸*	۰.۶۸۹**	۰.۶۴۸**
اطلاعات ناقص	افراد و گروه‌های ذینفع	افراد و گروه‌های ذینفع
۰.۲۹۳*	۰.۵۸۷**	۰.۵۷۹**

توضیح: (***) معنی داری آماری در سطح ۱ درصد و (*) معنی داری آماری در سطح ۵ درصد را نشان می‌دهد.

مأخذ: نتایج تحقیق

جدول ۷. ضرایب همبستگی هزینه‌های تضمین توافقات با مؤلفه‌های ده گانه

شرکت کنندگان سیاسی و اداری (۵۱ نفر)	شرکت کنندگان اقتصادی (۲۲۰) کل شرکت کنندگان (۲۷۱) نفر)	مقیاس هزینه‌های تضمین	مقیاس هزینه‌های تضمین	مقیاس هزینه‌های تضمین
۷۶۸ ^{**}	۸۵۱ ^{**}	۸۱۰ ^{**}	۸۱۰ ^{**}	۸۱۰ ^{**}
رانت جوئی	تضاد منافع	تضاد منافع	تضاد منافع	تضاد منافع
۷۱۹ ^{**}	۸۲۴ ^{**}	۸۰۷ ^{**}	۸۰۷ ^{**}	۸۰۷ ^{**}
انگیزه‌های گزینشی	انگیزه‌های گزینشی	انگیزه‌های گزینشی	انگیزه‌های گزینشی	انگیزه‌های گزینشی
۶۶۱ ^{**}	۷۹۶ ^{**}	۷۸۹ ^{**}	۷۸۹ ^{**}	۷۸۹ ^{**}
اندازه گروه	رانت جوئی	رانت جوئی	رانت جوئی	رانت جوئی
۶۴۰ ^{**}	۷۸۸ ^{**}	۷۶۵ ^{**}	۷۶۵ ^{**}	۷۶۵ ^{**}
سواری مجانی	سواری مجانی	سواری مجانی	سواری مجانی	سواری مجانی
۶۰۳ ^{**}	۷۷۱ ^{**}	۷۴۳ ^{**}	۷۴۳ ^{**}	۷۴۳ ^{**}
ناهمگونی	ناهمگونی	ناهمگونی	ناهمگونی	ناهمگونی
۵۹۲ ^{**}	۵۸۶ ^{**}	۵۵۳ ^{**}	۵۵۳ ^{**}	۵۵۳ ^{**}
افراد و گروه‌های ذینفع	ارزش‌ها و هنجارها	ارزش‌ها و هنجارها	ارزش‌ها و هنجارها	ارزش‌ها و هنجارها
۵۸۹ ^{**}	۵۳۷ ^{**}	۵۰۹ ^{**}	۵۰۹ ^{**}	۵۰۹ ^{**}
تضاد منافع	یادگیری و تکرار	اطلاعات ناقص	اطلاعات ناقص	اطلاعات ناقص
۴۰۷ ^{**}	۵۳۳ ^{**}	۴۸۶ ^{**}	۴۸۶ ^{**}	۴۸۶ ^{**}
اطلاعات ناقص	اطلاعات ناقص	یادگیری و تکرار	یادگیری و تکرار	یادگیری و تکرار
۳۸۳ ^{**}	۴۴۷ ^{**}	۴۸۱ ^{**}	۴۸۱ ^{**}	۴۸۱ ^{**}
ارزش‌ها و هنجارها	اندازه گروه	اندازه گروه	اندازه گروه	اندازه گروه
۰.۲۴۹	۴۴۴ ^{**}	۴۶۸ ^{**}	۴۶۸ ^{**}	۴۶۸ ^{**}
یادگیری و تکرار	افراد و گروه‌های ذینفع	افراد و گروه‌های ذینفع	افراد و گروه‌های ذینفع	افراد و گروه‌های ذینفع

توضیح: ** معنی داری آماری در سطح ۱ درصد را نشان می‌دهد.

خلاصه نتایج برآزش معادلات رگرسیونی در جدول (۸) آمده است که نشان می‌دهد فرضیه‌های تحقیق در این نمونه از نظر آماری رد نمی‌شود.

جدول ۸. خلاصه نتایج برازش معادلات رگرسیونی: متغیر وابسته کنش جمعی

مدل ۴. مؤلفه‌های ده گانه هزینه‌های تضمین	مدل ۳. مؤلفه‌های ده گانه هزینه‌های اجرایی	مدل ۲. مؤلفه‌های ده گانه هزینه‌های جستجو	مدل ۱. اجزای اصلی هزینه مبادله	متغیرهای توضیحی
۰.۹۶۳	۰.۹۱۰	۱.۰۷۷	۱.۲۱۷	عرض از مبدا
---	---	---	۰.۵۸۴-	هزینه‌های جستجو (hmj)
---	---	---	۰.۶۱۲-	هزینه‌های اجرایی (hme)
---	---	---	۰.۵۵۶-	هزینه‌های تضمین (hmt)
۰.۲۵۷xx-	۰.۲۰۱xx-	۰.۲۵۴xx-	---	اندازه گروه (a)
۰.۸۳xx-	۰.۱۱۲xx-	۰.۰۳۷xx-	---	اطلاعات ناقص (e)
۰.۰۴xx-	۰.۲۵۱xx-	۰.۰۸۸xx-	---	رانت جویی (r)
۰.۲۱۳xx-	۰.۸۱۹xx-	۰.۹۹xx-	---	سواری مجانی (s)
۰.۱۰۳xx-	۰.۳۷۱xx-	۱.۱۴۱xx	---	ارزشها و هنجارها (h)
۰.۳۴xx-	۰.۳۴۹xx-	۰.۰۸۴xx-	---	یادگیری و تکرار (y)
۰.۱۱xx-	۰.۱۷xx-	۰.۱۷xx-	---	تضاد منافع (t)
۰.۰۰۸xx-	۰.۱۸۵xx	۰.۱۳۱xx	---	انگیزه‌های گزینشی (m)
۰.۱۳۶xx-	۰.۲۱۷xx-	۰.۵۱۱x-	---	افراد و گروه‌های ذینفع (g)
۰.۷۸xx-	۰.۲۰۰xx-	۰.۴۰xx-	---	ناهمگونی (n)
۴.۶۶۳xx	۵.۶۰۹xx	۶.۰۴۰xx	۱۵.۹۸۸xx	آماره F
۰.۶۰۸	۰.۷۰۸	۰.۷۵۳	۰.۶۰۸	آماره R ²
۲۷۰	۲۷۰	۲۷۰	۲۷۰	تعداد مشاهده

توضیح: (***) معنی‌داری آماری در سطح ۱ درصد و (*) معنی‌داری آماری در سطح ۵ درصد را نشان می‌دهد.

مأخذ: نتایج تحقیق

۵. نتیجه‌گیری

۱. در این مقاله، بر طراحی چارچوبی کاربردی به منظور تحلیل اصلاحات اقتصادی (مورد تسهیل سرمایه‌گذاری) به عنوان تهیه کالای عمومی داوطلبانه با استفاده از نظریات اقتصادی کنش جمعی و هزینه مبادله تمرکز شد. نتایج تحلیل هزینه‌های کنش جمعی عاملان سیاسی، اداری و اقتصادی برای تسهیل سرمایه‌گذاری در خراسان شمالی، معناداری ۱۰ مؤلفه شامل ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی، یادگیری و تکرار، اندازه گروه، سواری مجانی، رانت جویی، اطلاعات ناقص، انگیزه‌های گزینشی، تضاد منافع، افراد و گروه‌های ذینفع و ناهمگونی به عنوان مؤلفه‌های کنش جمعی را نشان داد.

۲. نتایج نشان داد هزینه‌های جستجو و کسب اطلاعات، هزینه‌های امور اجرایی و هزینه‌های تضمین توافق بر کنش جمعی عاملان تأثیر دارد. میزان این هزینه‌های مبادله به سطح و اندازه مؤلفه‌های ۱۰ گانه مورد اشاره وابسته است. به عنوان مثال، بیشتر بودن سطح و اندازه مؤلفه‌های دارای اثر مستقیم (معکوس) بر کنش جمعی، باعث کاهش (افزایش) هزینه‌های مبادله میان مجموعه عاملان و متعاقباً افزایش (کاهش) درجه موفقیت کنش جمعی عاملان برای تدارک کالای عمومی داوطلبانه خواهد شد.

۳. با توجه به نتایج به دست آمده، مهمترین پیشنهادهای مرتبط عبارتند از: اول، توجه ویژه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اقتصادی به مؤلفه‌های ده گانه معرفی شده مؤثر بر کنش جمعی عاملان و انجام تدابیر به منظور تغییر تدریجی ماهیت مؤلفه‌های مورد اشاره به گونه‌ای که مسبب هزینه‌های مبادلاتی کمتری فی‌مابین عاملان سیاسی، اداری و اقتصادی شوند. دوم، بهبود نقش محوری شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی در کاهش هزینه‌های مبادله فی‌مابین عاملان سیاسی، اداری و اقتصادی و متعاقباً افزایش امکان کنش جمعی آنان به عنوان تنها نهاد رسمی در مقیاس کشوری و استانی که سه دسته عاملان سیاسی، اداری و اقتصادی در آن شرکت دارند.

منابع

- جمسی، یوسف؛ قاسمی محمد و علی یوسفیان (۱۳۸۴)، مباحثی در باب نظریه انتخاب عمومی، تهران، انتشارات مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- خالقی فر، مجید (۱۳۹۴)، "بررسی جامعه‌شناختی هزینه مبادله و تأثیر آن بر روی کنش اقتصادی کارآفرینان"، فصلنامه راهبرد، شماره ۷۵، سال بیست و چهار.
- درازن، آلن (۲۰۰۰)، اقتصاد سیاسی اقتصاد کلان، ترجمه: جعفر خیرخواهان، تهران: موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی. چاپ اول (۱۳۹۰).

- Buchanan J. M., & Tullock, G.** (1962). *The calculus of consent* (Vol. 3). University of Michigan Press.
- Commons J. R.** (1924). *Legal Foundations of Capitalism*. New York: Macmillan.
- Commons J. R.** (1931). Institutional economics. *The American Economic Review*, pp.648–657.
- Downs A.** (1957). An economic theory of political action in a democracy. *Journal of Political Economy*, 65(2), pp.135–150.
- Hahn F.H.** (1971). Equilibrium with transaction costs. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, pp. 417–439.
- Hardin G.** (1968). The Tragedy of the Commons. *Science*, No.162, pp. 1243–1248.
- Khan M.H. and K.S. Jomo** (2000). *Rents, rent-seeking and economic development: Theory and evidence in Asia*. Cambridge University Press.
- Liver P.E. and G. Marwell** (1988). The Paradox of Group Size in Collective Action: A Theory of the Critical Mass. II. *American Sociological Review*, pp. 1–8.
- Lupia A. and G. Sin** (2003). Which public goods are endangered?: How Evolving Communication Technologies Affect the Logic of Collective Action. *Public Choice*, 117(3), pp. 315–331.
- Marshall G.R.** (2013). Transaction Costs, Collective Action and Adaptation in Managing Complex Social–ecological Systems. *Ecological Economics*, No.88, pp.185–194.
- McLean I.** (2000). "Review Article: The Divided Legacy of Mancur Olson". *British Journal of Political Science*, 30(04), pp. 651–668.
- Moran E. F.** (2005). *Seeing the forest and the trees: human-environment interactions in forest ecosystems*. MIT Press.
- Niskanen W.A.** (1971). *Bureaucracy and representative government*. Transaction Publishers.
- Niskanen W.A.** (1975). "Bureaucrats and Politicians". *The Journal of Law and Economics*, 18(3), pp. 617–643.

- North Douglass C.** (1992). *Transaction costs, Institutions, and Economic Performance*, San Francisco, CA: ICS Press.
- Olson M.** (1965). *The Logic of Collective Action*, New Haven CN: Yale University Press.
- Ostrom E.** (1986). "An agenda for the study of institutions". *Public Choice*, 48(1), pp.3–25.
- Ostrom E.** (1990), *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*, New York: Cambridge University Press.
- Ostrom E.** (1995). *Understanding Institutional diversity*. Princeton University Press Princeton, New Jersey.
- Ostrom E.** (1998). "A Behavioral Approach to the Rational Choice Theory of Collective Action: Presidential address, American Political Science Association". *American Political Science Review*, 92(01), pp. 1–22.
- Ostrom E.** (2000). "Collective Action and the Evolution of Social Norms". *Journal of Economic Perspectives*, 14(3), pp. 137–158.
- Ostrom E.** (2003). *The Commons in the new Millennium: Challenges and Adaptation*. MIT Press.
- Ostrom E.** (2010). "Beyond Markets and States: polycentric Governance of Complex Economic Systems". *The American Economic Review*, 100(3), pp. 641–672.
- Ostrom E.** (2014). "Collective Action and the Evolution of Social Norms". *Journal of Natural Resources Policy Research*, 6(4), pp. 235–252.
- Ostrom E. and J. Walker** (1997), *Neither Markets nor States: Linking Transformation Processes in Collective Action Arenas*, in D.C. Mueller, ed., *Perspectives on Public Choice*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 35–72.
- Ostrom E. and X. Basurto** (2011). "Crafting Analytical Tools to Study Institutional Change". *Journal of Institutional Economics*, 7(03), pp. 317–343.
- Ostrom V. and E. Ostrom** (1977). "A Theory for Institutional Analysis of Common Pool Problems". *Managing the Commons*, pp.157–172.
- Ramseyer J.M.** (1995). *Public Choice*. Chicago Working Paper in Law & Economics
- Volacu A.** (2014). "Games and Cooperation. Economic and Evolutionary Approaches in Social Sciences", *Wolters Kluwer*, Bucharest, pp. 109–142.
- Walters M.** (2002). "Transaction Costs of Collective Action in Hong Kong high rise real estate". *International Journal of Social Economics*, 29(4), pp. 299–314.